

Stryzhak O.*Associate Professor of the Department of Tourism,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics***ІНСТИТУТИ-СИМУЛЯКРИ: СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ В ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ****Стрижак О.О.***доцент кафедри туризму
Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця***Annotation**

The essence of simulacrum as a category of postmodernism is considered in the article. The approach of the philosophy of postmodernism to the analysis of institutions applied. The essence and content of the institute-simulacrum are investigated; the reasons for their occurrence and existence are analyzed by the author.

Анотація

В статті розглянуто сутність симулякра як категорії постмодернізму, застосовано підхід філософії постмодернізму до аналізу інститутів. Автором досліджено сутність та зміст інститутів-симулякрів, проаналізовано причини їх виникнення та існування.

Keywords: simulacrum, institute-simulacrum.**Ключові слова:** симулякр, інститут-симулякр.

Невідповідність існуючих формальних норм вимогам часу, наявність значної кількості неефективних інститутів, а також їх неспроможність забезпечити ефективну взаємодію економічних суб'єктів призводить до розповсюдження інститутів-симулякрів. Згодом в умовах неефективної інституціональної системи відбувається поступове заміщення діючих неефективних формальних інститутів інститутами-симулякрами. Окрім того, поява інститутів-симулякрів обумовлена, що їх використання стає вигідним для певних груп, внаслідок чого симулякри можуть поступово витіснити корисні для суспільства інститути.

В цьому контексті К. К. Чарахчян зосереджує увагу на існуванні проблеми збільшення кількості формальних інститутів, що автоматично не призводить до позитивних змін інституціонального середовища діяльності господарюючих суб'єктів. Більш того, може сформуватися сукупність інститутів-симулякрів (інститутів-муляжів), які витісняють дійсно корисні й ефективні для фірм і домогосподарств інститути [11, с. 69]. Відбувається заміщення одних інститутів іншими, часто неефективними, однак достатньо життєздатними.

На необхідності розгляду питань симулякризації інституціональної системи наголошує Ю. В. Латов. Вчений зазначає, що у країнах наздоганяючого розвитку, які копіюють, як правило, інститути більш розвинених країн, практично завжди в самих різних сферах діяльності виникають «потьомкінські села». Прагнення якщо не бути розвиненими, то хоча б здаватися такими, призводить до копіювання форм, значною мірою позбавлених змісту. У найбільш яскравому вигляді ця тенденція проявляється в африканських країнах «четвертого світу»: країна може формально мати конституцію, політичні партії, професійну бюрократію, але за ними ховаються неформальні традиції, племінні міжусобиці та інституційна корупція. Система освіти,

включаючи додаткову (післявузівську) освіту, також стає сферою імітацій [7]. Отже, наглядним прикладом існування інституту-симулякра є інститут освіти: за умов нормальної ринкової діяльності першочергового значення здобувають знання та кваліфікація, рівень яких засвідчується дипломом, й навпаки, за високого рівня корумпованості та використання псевдо-конкурсів на заняття вакантних посад рівень знань не береться до уваги, вимагається лише формальна наявність диплому, що збільшує попит на отримання дипломів без належного рівня знань й відповідно збільшує попит на послуги вишів-симулякрів. Коли здобути знання не є конкурентною перевагою для отримання вакантної посади, зменшуються стимули щодо їх отримання.

Таким чином, проблема існування та сталої життєздатності інститутів-симулякрів обумовлює необхідність дослідження сутності цього феномену.

Термін симулякр походить від від франц. simulacre - стереотип, псевдоріч, порожня форма, лат. simulacrum - образ, подоба, simulare – робити вигляд, прикидатися; у Платона "симулакрум" позначав "копію копії". Слово «симулякр» було введено в науковий обіг Батаєм, далі цей термін інтерпретували Клоссовські, Кожевим, Бодріаром та ін. для позначення позапонятійного засобу фіксації досвіду. У Ж. Бодріара симулякр визначено як специфічну форму реальності, яка існує сама по собі незалежно від свого вихідного зразка; за Бодріаром «симулякр» - це помилкова подоба, умовний знак чого-небудь, що функціонує в суспільстві як його заміник [2, с. 5]. Категорія широко використовується у філософії постмодернізму і визначається як "точна копія, оригінал якої ніколи не існував" [3, с. 923]. В епоху Нового часу за поняттям «симулякр» закріплюється ще одне значення: симулякр розглядається не стільки як копія копії, а як образ, відда-

лений від оригіналу на два кроки, але все-таки такий, що свідчить про нього, скільки ілюзія, обманка. Симулювати - створювати видимість, обманувати, розігрувати і навіть навмисно спотворювати реальність [6, с. 32].

В сучасній філософії термін має безліч визначень: образ відсутньої дійсності; правдоподібна подoba, позбавлена подлинника; поверхневий, гіперреалістичний об'єкт, за яким не стоїть якась реальність [5, с. 423]; точна копія, оригінал якої ніколи не існував [10, с. 900-901]; муляж, ерзац дійсності, правдоподібна подoba, порожня форма - видимість, що витіснила образ і зайняла його місце [9, с. 56-69]. В даний час симулякр розглядають переважно в тому сенсі, в якому це слово використовував Ж. Бодріяр: зображення без оригіналу, репрезентація чогось, що насправді не існує [1].

Так, на думку Е. М. Курмелевої симулякр є відображенням не оригінал-ідеї, а всього лише відображенням відображення, він копіює річ, яка сама є копією (з тим чи іншим ступенем відповідності) ідеї, вічного і абсолютного буття [6, с. 31]. Характеризуючи цю категорію В. В. Бичков стверджує, що симулякр – це образ відсутньої дійсності, правдоподібна подoba, позбавлена оригіналу, поверхневий, гіперреалістичний об'єкт, за яким не стоїть якась реальність. Це марна форма, самореференціальний знак, артефакт, заснований лише на власній

реальності [8, с. 409]. В енциклопедії епістемології та філософії науки визначено, що симулякр - псевдоріч, що заміщає реальність, образ відсутньої дійсності, правдоподібна подoba [12, с. 860]. А. Н. Кірюшин розуміє під симулякром штучну негативну сутність, що спотворює (але ще не заперечує!) відображану дійсність [4].

Підсумовуючи вищевказане, слід зазначити, що симулякр становить собою репрезентацію (копію) якого-небудь об'єкта, оригіналу якого не існує в реальності. Симулякр займає місце цього об'єкта і сприймається згодом оточуючими як первинний об'єкт. Це копія, що не має оригіналу і замінює собою реально існуючі предмети і відносини.

Використовуючи підхід постмодернізму до аналізу інститутів, визначимо загальні ознаки, характерні для інституту-симулякру:

- наявність суб'єктивної ефективності, прямої економічної вигоди для окремих цільових груп;
- створення негативних екстерналій;
- підвищення суспільних трансакційних витрат;
- зниження локальних трансакційних витрат;
- обумовлення переходу на траєкторію path depends;

«гальмування» економічного зростання;

сприяння попаданню в інституційну пастку.

Сутність типових інститутів-симулякрів та причини їх існування наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Інститути-симулякри

Вид інституту-симулякру	Сутність	Причина існування
Інститут пільг, соціальної допомоги	Отримання пільг та соціальних виплат особами, які реально їх не потребують шляхом пошуку «вузьких» місць у законодавстві чи фальсифікації відповідних документів	Недосконалість законодавства, суперечності між підзаконними актами; відсутність ефективного механізму контролю доходів та отримання соціальної допомоги; тіньова зайнятість
Інститут реформ	Реформи, спрямовані на реалізацію вузько корисних інтересів окремих політиків чи їх груп, які не несуть вигоди суспільству в цілому	Лобювання інтересів окремих політико-олігархічних кланів; підкуп законодавців
Інститут освіти	Отримання диплому без здобуття відповідних знань та навичок	Низькі вимоги до якості знань; відсутність реальних конкурсів на вакантні посади
Інститут боротьби з корупцією	Імітація боротьби з корупцією шляхом звільнення з посад з наступним зарахуванням на іншу та відкриття карних справ з наступним швидким закриттям	Відсутність політики відкритого доступу, контролю громади над діями влади; вибіркове правосуддя
Інститут спеціального податкового режиму	Отримання податкових пільг та преференцій окремими підприємствами шляхом підлаштування законодавчо-нормативних актів	Зрощення влади та бізнесу; підкуп законодавців

Зауважимо, що практика підтримки певними структурами, в тому числі і державними, неефективних формальних інститутів призводить до «вбудування» в інституціональну систему інститутів-симулякрів, які згодом витісняються (протидіють) впровадженню більш ефективних інститутів. Протиріччя між приватними і суспільними інтересами призводить до того, що групи, яким вигідно використовувати інститут-симулякр, лобюють його використання, і таким чином він поступово витісняє

корисні для суспільства інститути. Оскільки інститути-симулякри тісно пов'язані між собою, то вони або «вплітаються» в існуючу інституціональну систему або утворюють свою альтернативну паралельно діючу симулякривну інституціональну систему. За таких умов інститут, формально існуючи, займаючи своє місце в інституційній ієрархії суспільства, в дійсності представляє собою лише видимість, «порожню форму», наявність якої маскує факт його реальної відсутності.

На наш погляд, вирішення проблеми виникнення та збільшення чисельності інститутів-симулякрів можливе за рахунок сприяння державою використанню ефективних формальних норм, а також посилення відповідальності за використання нелегальних норм, які суперечать легальним чи непрямо їх обходять.

Список літератури

1. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. – М.: Добросвет, 2000. – 387 с.
2. Бодрийяр Ж. Система вещей; [пер. с фр. и вступ. ст. С. Зенкин]. – М.: Рудомино, 1999. – 222 с.
3. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
4. Кирюшин А. Н., Асташова А. Н. Идея симулякра в понимании виртуального: от Платона к постмодернизму // Гуманитарные научные исследования. – 2012. – № 8 [Электронный ресурс]. URL: <http://human.snauka.ru/2012/08/1593>.
5. Культурология XX век. Словарь. СПб.: Университетская книга, 1997. – 640 с.
6. Курмелева Е. М., Мещерякова Л. Ю. Симулякр и общество в современной социальной теории // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Социология. – 2006. – № 2. – С.31-47.
7. Латов Ю. В. Симулякры знаний и образовательные неравенства в сфере андрагогического образования // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2014. – № 2 (120). – С. 211-219.
8. Лексикон неонклассики. Художественно-эстетическая культура XX века. / Под ред. В. В. Бычкова. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. – 607 с.
9. Маньковская Н. Б. Эстетика постмодернизма. – СПб.: Алетейя, 2000. – 347 с.
10. Новейший философский словарь: 2-е изд., переработанное и дополненное. – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 1280 с.
11. Чарахчян К. К. Перспективы трансформации институциональной политики государства // Наукові праціДонНТУ. Серія: економічна. 2010. – Вип. 38-1. – С. 69-73.
12. Энциклопедия эпистемологии и философии науки. – М.: Канон+, РООИ Реабилитация, 2009. – 1248 с.